



EL GÈNERE: BREU HISTÒRIA D'UN DOCUMENT

M. CARME JUNYENT

El moviment feminista dels anys 70 va tenir força àmbits de la vida social i també acadèmica. Els estudis de gènere van començar a formar part de gairebé tots els àmbits del coneixement i, entre aquests, de la lingüística. Els estudis de gènere en la lingüística van abastar branques com ara l'anàlisi del discurs, la pragmàtica, la sociolingüística i d'altres, entre les quals la lexicologia. Val a dir que la lingüística ja tenia una llarga tradició en l'estudi de la llengua de les dones per la senzilla raó que el sexe (juntament amb l'estatus) és una de les variables més freqüents en la identificació dels interlocutors i, és clar, en la *dixi*.

La *dixi* és el conjunt d'elements d'una llengua que es refereixen als elements extralingüístics que modifiquen el discurs: jo puc dir «aquesta casa» o «aquella casa» segons la proximitat, o faré servir el temps passat per referir-me a

algun fet que ha succeït anteriorment al moment de la conversa. De la mateixa manera faré servir pronoms, concordances, etc. femenins si m'estic referint a dones. Hi ha llengües en les quals homes i dones empren lèxic diferent, o formes gramaticals diferents. N'hi ha d'altres en les quals homes i dones empren lèxic diferent si s'adrecen a homes o a dones (de la mateixa manera que nosaltres fem servir «tu, vós o vostè» segons quins siguin els interlocutors). És important diferenciar la *dixi* de l'estructura gramatical perquè la primera és la que es modifica segons els elements extralingüístics i la segona segueix les seves pròpies lleis (que ningú no es pot inventar).

Quan els estudis de gènere van començar als EUA per acabar impregnant la resta del món acadèmic, la casualitat va voler que els lingüistes topessin amb una llengua sense gènere: l'anglès. Òbviament, si una llengua no té cap marca per diferenciar homes de dones, no hi ha manera de saber si estem parlant dels uns o de les altres i per això es van desenvolupar una sèrie d'estratègies per «visibilitzar les dones»: «*chairperson*» en lloc de «*chairman*», «*woman writer*» si es tractava d'una dona que escrivia i algunes extravagàncies com ara **girlcott* en lloc de «*boycott*» que, pel que fa al cas, tampoc no tenia res a veure amb els «*boys*» sinó que era el cognom d'un senyor. Quan aquestes estratègies es van transferir al català i el castellà (les altres llengües romàniques no han

patit els mateixos estralls) ningú no es va plantejar que aquestes llengües sí que tenen gènere, i es van començar a introduir estratègies de «visibilització» a tort i a dret: termes sense cap marca de gènere com ara fiscal, pilot o estudiant havien de desenvolupar formes femenines, mentre que els termes acabats en a àtona eren amnistiats com a epicens: lingüista, futbolista, policia i tants d'altres no han seguit cap modificació. Paradoxalment, altres termes diguem-ne marcadament femenins com ara model o maniquí també han romàs immo modificats. Pel que fa als desdoblaments, es va ignorar un principi fonamental de la llengua: que la categoria no marcada inclou la marcada, en aquest cas, que el masculí inclou el femení.

Fins aquí hauríem sobreviscut: de polítics masculistes que es pensen que amb apel·lar als anoiencs i les anoiencques, o als ciutadans i les ciutadanes, ja han complert, n'hi ha a cabassos. Però el gènere dels substantius marca les concordances i, quan es tracta de masculins i femenins, la concordança es fa en el gènere no marcat. Ningú no s'escandalitza quan sent una cosa així: «Els pantalons, les faldilles i les camises són baratíssims. En canvi, els jerseis, les bufandes i les gorres són més cars que mai», però si es tracta de persones la cosa ja és diferent: «Les models d'alta costura i els controladors aeris són els professionals més ben pagats» és una frase que,

segons la norma que ens ha regit aquests darrers anys, invisibilitza les dones, és androcèntrica i sexista. En conseqüència, l'hauríem de corregir, no em feu dir com.

En els darrers anys, s'han buscat maneres, s'han fet cursos, s'han editat llibres, llibrets, díptics, tríptics... Els serveis lingüístics d'arreu s'hi han trencat les banyes, i la cosa es va acabar convertint en llei, de manera que, qualsevol text oficial, havia de seguir els «criteris per als usos no sexistes i no androcèntrics dels llenguatges». Criteris que sovint són una ferida a la llengua i al sentit comú. I mentrestant, l'IEC callava. Es van imposar tots aquests criteris sense que l'autoritat en matèria de llengua digués prou i, tot s'ha de dir, si algú ho intentava es podria trobar com el catedràtic de la UIB, Gabriel Bibiloni, que va rebre el premi Cromanyó, el qual «vol castigar les conductes que hagin promogut els estereotips discriminatoris cap a les dones o que hagin suposat una passa enrere en la recerca de la igualtat». Vet aquí com la irracionalitat s'instal·la en les nostres vides. De cop i volta, eren els polítics els qui dictaven les normes lingüístiques. Això era el 1984 orwellià. La lluita per la igualtat de les dones s'utilitzava com a pretext per a la repressió i la discriminació. El DOGC i altres documents en són la prova. Tot aquell que, des d'un estament públic, s'atrevia a fer servir el masculí com a categoria inclusiva, era corregit immediatament.

L'any 2006, la *Revista d'Igualada* ja s'havia fet ressò d'una posició dissident, publicant un article escrit per un grup d'alumnes d'antropologia lingüística. Aquell article va ser àmpliament llegit i comentat, però no va comportar cap canvi real. Atès que el model anomenat no sexista s'anava consolidant sense remei, l'estiu del 2009, el Grup d'Estudi de Llengües Amenaçades va decidir posar fil a l'agulla i replantejar la qüestió. El 19 de març de 2010, amb el suport del vicerectorat de Política Lingüística i Estudiants de la UB, es va celebrar una jornada amb el títol: «Visibilitzar o marcar: repensar el gènere en la llengua catalana». L'enorme assistència de públic —a més dels molts que es van quedar en llista d'espera— mostrava clarament que hi havia preocupació i que els professionals de la llengua (traductors, correctors, etc.) buscaven respostes. D'aquella jornada en va sortir un grup de treball amb representants dels organismes següents: serveis d'Assessorament Lingüístic del Parlament de Catalunya, secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, Institut Català de les Dones de la Generalitat de Catalunya, departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona, departament de Lingüística General de la Universitat de Barcelona, Serveis Lingüístics de la Universitat de Barcelona i Grup d'Estudi de Llengües Amenaçades. Per bé que l'IEC hi va ser convidat, finalment

cap representant no va participar en les reunions. L'aleshores president de la Secció Filològica, Joan Martí i Castell, va presentar una ponència en la qual, en termes generals, es manifestava d'acord amb el que acabaria sent la proposta final, i el professor Joan Solà, que ens va acompanyar en tot el procés des del primer dia, i que va cloure la jornada, ens va fer arribar un missatge molt pocs dies abans de morir a propòsit del document: «Em sembla un text excel·lent i no sé com us n'heu sortit amb tantes mans. Us en felicito profundament. No hi tinc res a dir. Per molts anys.»

El document es pot trobar a l'adreça <<http://www.gela.cat/>> i la *Revista d'Igualada* l'ha penjat en un dels seus enllaços, amb l'objectiu que tingui la màxima difusió. Les persones que hi han treballat en representació dels organismes corresponents són, respectivament: Margarida Sanjaume, Pilar Murtra, Anna Solà i Eulàlia Lledó, Neus Nogué, Liliana Tolchinsky, Marta Juncadella i Montserrat Cortès.